

КОРЕЛАЦИЈА ВЕРСКЕ НАСТАВЕ (ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА) СА НАСТАВОМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Драгана Деспотовић¹
Предраг Митровић
Весна Тодоровић

Апстракт: *Задачи православног катихизиса (веронауке) јесу да код ученика развију: отвореност и однос према Богу, као и отвореност и однос према другом човеку као личности и икони Божијој. Такође, задаци јесу и да развију свест о заједници, односу са природом која нас окружује, да изграде способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, као и достигнућа у разним областима стваралаштва. Самим тим се остварује јасна корелација са наставом ликовне културе и њеним циљевима и задацима. Верска настава је аутентичан предмет у оквиру школског плана и програма и као таква има изузетно широку примењивост у корелацији са свим осталим предметима. Могућност повезивања садржаја ова два предмета је изузетно велика. Овим радом покушали смо допринети проширивању значаја корелације ова два предмета и како она утиче на развој целокупне личности ученика, продубљујући одговорност, емпатију, заједништво, те духовну и стваралачку димензију бића.*

Кључне речи: верска настава, настава ликовне културе, корелација, развој личности.

Увод

Верска настава је аутентичан предмет у оквиру школског плана и програма и као таква има изузетно широку примењивост у корелацији са свим осталим предметима.

Ликовна култура заузима посебно значајно место у овој сарадњи и заједничарењу на путу васпитања и образовања ученика.

Креативно васпитање детета, развој слободе личности, различити и неограничени приступи творевини и Творцу могу, у најкраћем, бити описи путева којима децу воде како верска настава, тако и ликовна култура, а њихов спој даје изузетне резултате. По угледу на свог Творца, и човек има стваралачке енергије које користи за стварање и деловање које оплеменењује његов дух и помаже људима око себе. Слободан дух, где год га има, треба да се оваплоти у виду неког дела, а за то су потребне руке.²

Почетак упознавања личности ученика почиње управо кроз комуникацију стваралачким изразом. Задаци које они добијају у току наставе ликовне културе јесу да представе своје доживљаје света који их окружује. Ненаметљиво охрабрити и подстакнути, ученици доживљавају свој ликовни израз као полигон за игру, слободу, машту, истраживање и критички став према свему што их дотиче. Охрабрење које тада пружи учитељ нешто је што даје главни печат за њихов будући рад. Нажалост, и необазрива и негативна критика у овом узрасту може да изазове далекосежне негативне последице на самопоуздање и отвореност детета.

Кроз ликовне радове може се прочитати много тога о самом детету. Услов је да се наставник добро упозна и образује на тему психолошког тумачења израза, без строгог генерализовања.

¹ gagides@gmail.com

²Монтесори М. (2016), *Унијајући ум*, Мiba books, Земун: Невем, 204. стр.

Вероазбука

Упознавање са основним појмовима вере у настави веронауке одвија се управо путем ликовног израза. Цео програм назвали смо „Вероазбука“. На сваком часу обраде се четири појма на четири нова слова, пратећи и динамику писања које уче на часу српског језика.

Нпр. *А* као анђео. *Б* као Богородица, *В* као вода (обрађује се Света тајна Крштења), *Г* као голуб (Крштење Господа Исуса Христа), *Д* као деца („Пустите децу да долазе к мени...“) итд. Навикнути на ритам рада, са великим узбуђењем чекају нови час, а по завршетку азбуке њихове свеске изгледају као сликовнице које су сами креирали.

Слика 1: Вероазбука „О као ореол“

Празнични колаж радова од пластелина

Употреба пластелина је нешто што децу увек привлачи, јер су резултати одмах видљиви, а грешке могу да се преобликују и брзо исправе. Деца која имају вишак енергије и тешко одржавају концентрацију, радећи са пластелином ослобађају ту енергију и јаке негативне емоције, уколико постоје. На велике хришћанске празнике могу да се праве колажи њихових радова, тако што преко листова са осликаним празником у црно белој боји, лепе пластелин у бојама. Ту ученици изражавају своју слободу у замишљању догађаја. Иако су сви листови на почетку исти, завршни радови се много разликују, јер се изражава креативна слобода коју наставник прати и благо усмерава по потреби. Радови се стварају у групи, што им даје осећај припадности и задовољства. Примери радова за празник Рождства Христовог могу се видети на Слици 2.

Слика 2: Радови ученика првог разреда у ОШ „Вук Караџић“ у Лозници 2021. године

„Где деца нису бесна, кућа није тесна“

Ова занимљива радионица има за циљ да група ученика ради на истом папиру, боји у исто време, тражећи погодан положај руке и тела, а да при том не ометају једни друге. Ученици раде на остварењу заједничког циља трудећи се да свима буде удобно. Овакав рад у групи развија праг толеранције и социјално–емоционалну „мудрост“. Могу да раде на припремљеној штампи, али још ефикасније је када заједно праве цртеж, надовезујући линију претходног и тако у круг док не заврше, а потом приступају заједничком бојењу.

Слика 3: „Где деца нису бесна, кућа није тесна“

Обрада песама и прича кроз ликовно стваралаштво

Ликовни приказ садржаја песама и прича одличан је метод за памћење и повезивање, а при том искључујемо учење напамет. На Слици 4 је пример насликане васкршње песме „Људи ликујте, народи чујте, Христос Воскресе, радост донесе.“ Ученица је приказала све стихове као компактну целину. Мора, птице, шуме, анђеле, људе који се моле у храму. Рад је награђен у часопису *Светосавско Звонце*.

Примери дечјих радова, такође награђених у поменутом часопису, су показатељ доживљаја светих, о којима смо учили. Занимљиво је да се деца у старијим узрастима сећају ових светих најпре преко цртежа које су радила у млађим разредима.

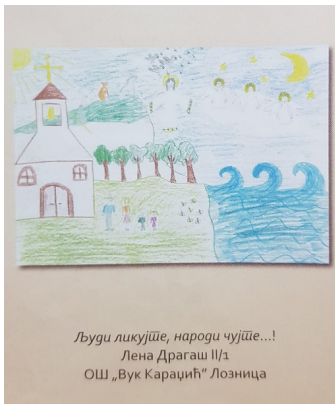

Слика 4: Дечји радови награђени у *Светосавском звонцу*

Службе у цркви

Методска јединица *Службе у цркви* је теоријски захтевна за ученике млађих разреда, али уз идеју коју смо развили у корелацији са ликовном културом - цртањем, бојењем, сецкањем, лепљењем, постаје права забава и учење кроз игру.

Правимо луткицу од картона која ће вршити улогу све три службе (ђакон, свештеник, епископ) затим од папирића исецкамо и обојимо делове одежде са продужецима који служе као качаљке за луткицу. Идеја је подстакнута игром из детињства из доба *Микијевог забавника* - облачење луткица од картона. У обиљу играчака које данас постоје, деца уживају у ономе што сами створе и кроз то уче и памте. На Сlici 5 је приказана њихова креативност.

Слика 5: Свештеничка и епископска одежа

Месимо просфору и украсе за славски колач

Тематски дани доносе пуно креативности и развијају машту спајајући области различитих предмета. Један од таквих је *Светски дан здраве хране* који може да се дочара кроз интегративну наставу. Ликовна култура и верска настава се у овом случају уједињују у теми културног наслеђа и изради украса за славски колач и прављењу литургијског хлеба – просфоре. Вајање теста у дејим рукама (Слика 6) доноси праве чаролије облика у српској уметности. Креаторски дар човеку од Бога је нешто што тиња у свакоме од нас.

Слика 6: Тематски дан у ОШ „Вук Караџић“ Зајача

Пост

Посно постојање човека је његово најприродније стање бића. Да бисмо објаснили ученицима шта је истински пост, а да при том не умањимо његов телесни нити духовни значај, хрлимо у загрљај цртежу и ликовном приказивању поста. На пану се могу приказати најразличитији цртежи посне хране, али сервирани са обиљем лепих речи и племенитих дела, како би ученици ово доживели као нераскидиву целину. Пано се постави на видно место у холу како би био непрестани подсетник током посних дана. Радници школе ово такође доживе као веома користан путоказ.

Слика 7: Пано који показује шта је посно (мисли, дела и храна)

Калиграфија

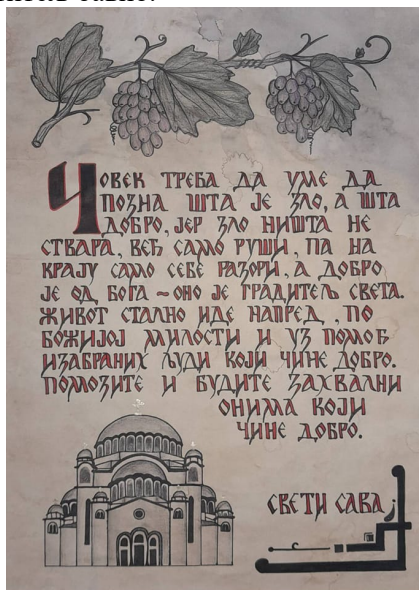
Љубећи писменост и порекло наших ћириличних слова, верска настава у корелацији са ликовном културом се труди да очува лепоту писма и углед свете браће Ћирила и Методија, као и њихових ученика. Ученици се упознају са најстаријим писаним документом старосрпске писмености - *Мирослављевим јеванђељем*. Са великом радошћу и одушевљењем они жељно очекују свако ново слово и украс који радимо на часу, а потом са великом љубављу веома брзо улазе у вештину писања украсних слова.

Слика 8: Награђени радови ученика ОШ „Анта Богићевић“ на калиграфском конкурс у Новом Саду

Светитељи

Многи од њих скривају изузетне таленте који нису имали прилику да се отворе. Пут за њихове дарове се може пронаћи на више начина, само ако пажљиво ослушкујемо, посматрамо и покажемо стрпљење. Док један ученик чита житије светог из *Пролога* Владике Николаја, други црта на табли светитељев лик. У обради личности светих се такође могу користити симболи који асоцирају на делатности којима се светитељ бавио.

Слика 9: Светитељи: симболички и сликовни прикази

Архитектура храма, иконопис, задужбине

Архитектура храма, иконопис и задужбине, које изучавају оба предмета, могу да се обраде на више занимљивих начина.

Ученицима се на лицу места објасне основни делови храма: олтар, брод и припрата, а потом распоред икона на иконостасу, стил иконописа и празници. На Слици 10 приказана је екскурзија на којој се највише учи и памти.

Слика 10: Посета ученика лозничке Гимназије Цркви Светог цара Лазара и Косовских мученика у Андрићграду

Свечане академије

Свечане академије као што су Светосавска, Божићна, Видовданска, Васкршња, припремају се данима са пуно пажње, љубави и труда. Учесници академије су ученици свих узраста. Програм је осмишљен у виду приче која је од почетка до краја проткана рецитацијама, глумом, певањем, казивањем, а све то испреплетано хорским наступима. Захваљујући великом труду и учешћу родитеља у костимизацији младих глумаца, академија оставља и посебан визуелни печат. Костими се пажљиво бирају, кроје, шију, а сценографију осликавају ученици са својим наставницима ликовне културе. Пред нама су неки од примера костима и сценографије са Божићне и Светосавске академије (Слика 11). Креативност се увек показује свежом и новом. Заједничко дело ученика, родитеља и наставника, преплитање ликовних и верских мотива, одговарају управо на све захтеве модерне интерактивне наставе.

Слика 11: Драмски приказ приче „Три свеће“

Васкршњи хуманитарни вашари

Богоугодно дело које буди саосећајност, пре свега у нашој деци, а потом и у свима који својим прилогом у њему учествују, а све са циљем да васкрсне(мо) добро у нама, постало је традиционална манифестација Града Лозница, под називом „Хуманитарни васкршњи базар“. Организација је увек под благословом Његовог преосвештенства епископа шабачког у сарадњи са Туристичком организацијом Града Лознице, са ученицима основних и средњих школа лозничког школског подручја, уз подршку својих наставника, учитеља и вероучитеља.

Све рукотворине на тему Васкрса, изложене за прикупљање помоћи на базару, раде се различитим ликовним техникама: цртањем, сликањем, вајањем, преобликовањем/дизајном, графиком. Ученици са великом радошћу и узбуђењем приступају изради различитих предмета и украса везаних за празник Васкрсења Господњег: шарена јаја, украси, декорације, слике, колачи, медањаци. Методске јединице верске наставе везане за празник Васкрсења Христовог раде се у сарадњи са учитељима, како на часу ликовне културе, тако и на часовима веронауке. Технике бојења су различите: темпере, водене боје, воштане боје, фломастери, затим декупаж техника, лепљење, употреба колаж-папира, пластелина.

Слика 12: Део Васкршњег хуманитарног базара

Конкурси

Период пубертета доноси веће неизвесности у развијању ликовних способности. Током средње школе озбиљније приступамо ликовним радовима. Додатни мотив учествовања на ликовним конкурсима су награде које подразумевају путовања и дружења, упознавање и размену искустава. Један од таквих конкурса, на којем ученици имају прилику сваке године да учествују и путују на Крф, уколико је њихов рад процењен као најуспешнији, јесте пројекат „Стопама наших предака“. То је јединствени пројекат Православног спортског удружења „СВЕТИ СРБ и ја“ (ПСУСС), који ради са децом на едукативан и традиционалан начин, обрађујући теме културе, језика, писма, традиције и вере. Незаборавно искуство за које се вреди трудити. *Светосавско звонце* је часопис са којим сарађујемо годинама и који представља неизмерно благо као помоћно средство верској настави. Омиљени део ученицима је свакако могућност да сами стварају и уграђују се на стране овог часописа, писањем, цртањем или осмишљавањем загонетних питања, квизова и слично. Речи не могу довољно дочарати радост ученика, који на делу предвиђеном за списак награђених ученика, траже имена, своја, или својих другара. Колика је мотивација деце можда најбоље показује чињеница да је у току једног полугодишта у Основној школи „Вук Караџић“ у Лозници награђено укупно 110 ликовних и литерарних радова ученика свих узраста (Слика 13 је из часописа *Светосавско Звонце*). Вредно је поменути Међународни калиграфски конкурс „Светосавље и наше доба“. Ученици калиграфски пишу на претходно припремљеном папиру, обојеном кафом или чајем, како би добио боју старе хартије. Иницијали су већих димензија и истакнут су, а украси у виду винове лозе, на врху листа, указују на дар природе који приносимо Господу на Светој литургији.

Слика 13: Награђени рад ученице Јане Илић, 4. разред ОШ „Вера Благојевић“ Бања Ковиљача

Закључак

Корелација методичких принципа ликовне културе и верске наставе захтева пажљиво планирање и прилагођавање наставних метода и техника. Важно је да се приступ прилагоди узрасту и развојном нивоу ученика, о чему наставник води рачуна.

Деца су богатство различитих дарова и талената, само је потребно пронаћи прави пут до њих - безазлено, на голубијим ногама молитвене љубави, како каже Ава Јустин.

Марија Монтесори би рекла: „Дете је властити градитељ и стваралац. Дете је творац човека.“ Наставник је ту да му олакша овај градитељски пут.

Литература

- Монтесори М.(2016), *Унијајући ум*, Мiba books, Земун: Невем,
- Карлаварис Б.(1960), *Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе*, Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије,
- План и програм верске наставе у Републици Србији.
- Стопама наших предака <<https://snp.svetasrbija.org.rs/>> 5.12.2024.

CORRELATION OF RELIGIOUS INSTRUCTION (ORTHODOX CATECHISM) WITH ART EDUCATION

Dragana Despotović³1, Predrag Mitrović², Vesna Todorović³ 1Gymnasium „Vuk Karadžić” Loznica, Serbia 2Elementary school „Jovan Cvijić” Loznica, Serbia 3University of East Sarajevo, Faculty of Education, Bijeljina

Summary: The tasks of Orthodox catechism (religious education) are to develop in students: openness and attitude towards God, as well as openness and attitude towards other people as an icon of God, a person. Also, the tasks are to develop awareness of the community, the relationship with the nature that surrounds us, to build the abilities of a deeper understanding and appreciation of the culture and civilization in which they live, as well as achievements in various fields of creativity. This creates a clear correlation with the teaching of fine arts, and its goals and objectives. Religious teaching is an authentic subject within the school curriculum and as such, it has extremely wide applicability in correlation with all other subjects. Art culture occupies a particularly important place in this cooperation in the service of the upbringing and education of students, the development of creative abilities, and the development of the entire personality of students. The possibility of connecting the content of these two subjects is extremely large. With this work, we tried to contribute to the expansion of students' knowledge through the correlation of these two subjects, providing them with a rich and varied insight into the world. around them, bringing together the fields they study, and deepening responsibility, empathy, community, and the spiritual and creative dimensions of being.

Key words: religious education, art education, correlation, personality development.

³gagides@gmail.com